

Sustaining Animal Health and Food Safety in Organic Farming
(SAFO) EU Concerted Action QRLT – 2001 - 02541
Sammanfattning av den andra sammankomsten inom SAFO
den 25-27 mars 2004, Kassels universitet i Witzenhausen, Tyskland

SAFO:s mål – att förbättra djurhälsa & livsmedelssäkerhet

Det EU-finansierade nätverket SAFO:s mål är att verka för förbättrad livsmedelssäkerhet och djurhälsa i ekologiska djurhållningssystem i de nuvarande och de anslutande länderna i den europeiska unionen. Detta ska åstadkommas genom utbyte och diskussion av försöksresultat och slutsatser mellan forskare, politiker, bönder och det ekologiska samhället i stort, vilket även inkluderar konsumenterna.

Utveckling av ekologisk djurhållning – möjligheter & begränsningar

Temat för den andra sammankomsten var “Husdjurskötselns möjligheter och begränsningar ifråga om djurhälsa, djurvälstånd och livsmedelskvalitet vid ekologisk djurhållning”. Sjuttioåtta delegater från 25 länder deltog i sammankomsten som hölls i fakulteten för ekologisk jordbruksvetenskap vid Kassels universitet i Witzenhausen, Tyskland.

Programmet bestod av fem plenarsessioner och två parallella sessioner, två diskussionsträffar, en posterpresentation och en studieresa till en biodynamiskt driven mjölk- och svingård i det forna Östtyskland. Det hölls totalt 25 föreläsningar med inriktning på följande ämnen omkring ekologisk djurhälsa och livsmedelskvalitet:

Nuläge och kommande utmaningar.

Betets inverkan och näringstillförsel.

Problemområden inom hälsa och välfärd, idisslare.

Problemområden inom hälsa och välfärd, fjäderfä.

Hantering av djurhälsofrågor.

Certifiering av hälsa och välfärd.

Nuläge och kommande utmaningar

Mette Vaarst och Malla Hovi behandlade ämnet ekologisk djurhållning utifrån både ett processkvalitets- (produktionsmetod) och ett produktkvalitets- (i slutprodukten) perspektiv. EU-reglerna som syftar till att säkerställa den första kvalitén, kontrollerar inte alltid den senare och kan följaktligen inte heller garantera den. Faktum är att medan vissa inslag i reglerna (t.ex. tillgång till utomhusvistelse) avser att främja djurvälstånd, kan de orsaka problem med livsmedelskvalitén (t.ex. ökad exponering av patogener). Det är en utmaning för ekologiska jordbrukare och SAFO att utveckla förbättrade djurhållningssystem som säkerställer både en höjd produkt- och processkvalité.

Peter Plate, en praktiserande veterinär från England, visade exempel på hur mastiter hos mjölkkor och parasitkontroll hos får hanteras på ekologiska gårdar i praktiken. Han visade på att byte av ras, från låglandsrasen, tillsammans med utmärkt djurskötsel på en mjölkgård resulterade i låga nivåer i fråga om mastiter och kalvningsförlamningar. Mastit under sinperioden kunde i stort sett elimineras genom att använda en icke-antibiotisk spentätning. På liknande sätt kunde fertilitetsproblemen minimeras genom att välja en lägre mjölkavkastande ras i kombination med en säkerställd hög kvalitet på djurskötseln.

Nittio procent av de tekniska problemen i ekologisk djurhållning härrör snarare från skötselproblem än från tekniska frågor som kräver ytterligare forskning. Detta hävdade Uli Schumacher som är ekologisk jordbrukare från Nord-Rhein Westfalen och som representerade kontrollorganisationen

Bioland. De tekniska problemområden som han framför allt betonade var de samma som i de flesta andra länder; utfodringsstörningar och mastiter hos mjölkkor, parasiter hos nötkreatur, får och grisar, samt fjäderplockning och kannibalism hos fjäderfä.

”Naturligt” är ett viktigt begrepp i ekologiska djurhållningssystem. Ton Baars från Nederländerna beskrev två studier som avsåg att definiera begreppet naturligt genom ”uppfattningskartläggning” av synsätt hos ett expertnätverk (veterinärer, rådgivare, bönder m.fl.). Dessa studier resulterade i tre grupperingar av sätt i att definiera naturligt genom att i huvudsak fokusera på antingen: djurens psyke, djurens artspecifika sociala beteende eller på djurens fysiska hälsa och krav. En av studierna identifierade också tre olika typer av ekologiskt jordbruk utifrån experternas svar: det icke-kemiska jordbruket, det agrara ekosystemet eller jordbruk med fokus på livets integritet.

Betets betydelse och näringstillförsel

Barbara Früh från FiBL diskuterade den schweiziska certifieringsorganisationen BioSuisse’s krav på att 90 % av ekologiska nötkreaturs torrs substansintag ska vara grovfoder (jämfört med 60 % i EU-reglerna). Syftet är att optimalt gynna djurhälsa och livsmedelskvalitet. Hon uppmärksammade de försök som visade på gynnsamma effekter av foderstater med högt grovfoderinnehåll och då specifikt det högre CLA-innehållet (conjugated linoleic acids) och omega-3 fettsyror i mjölk och kött.

Herve Hoste från Frankrike redogjorde för en artikel som behandlade de nedbrytningsmekanismer genom vilken bioaktivt grovfoder (t.ex. käringtand, sälla, esparsett, cikoria, m.m.) minskar parasitangreppen hos små idisslare. Den artikeln baserades på resultat från ett EU-projekt, WORMCOPS. Den mycket positiva effekten av dessa grovfodermedel på antalet parasiter härrör huvudsakligen från dessa växters sekundära nedbrytningsprodukter, t.ex. kondenserade tanniner. Bilden är emellertid komplex och kräver ytterligare försök innan tillförlitliga system kan introduceras på gårdsnivå.

Hubertus Hertzberg från FiBL beskrev en arbetsmetod som byggde på deltagande forskning för att kontrollera mag- och tarmparasiter. Den bestod av en inledande dokumentation av nuläget på gårdarna och följdes upp genom att tillämpa mixat bete för äldre och yngre nötkreatur på en del av gårdarna. Detta ledde till en kraftig minskning av antalet ägg i träcken.

Problemområden inom hälsa och välfärd, idisslare

Jos Langhout från Louis Bolk Institute (LBI) i Nederländerna beskrev mjölkproducenters erfarenheter av att låta spädkalvarna dia sina mödrar i koflocken i en till två månader och att låta kalvarna dia en amko i flera månader. Fördelarna var bättre tillväxt på kalvarna, bättre hälsa och socialt beteende hos korna, ett naturligare system och att det tycktes innebära få praktiska problem. Kostnaden i form av minskad mjölkförsäljning är 1 % av mjölkintäkten.

Ton Baars och Gidi Smolders, även de från Nederländerna, visade att fastän tankmjölkens cellhalt i allmänhet är högre i samband med lösdrift så fanns det en stor variation mellan gårdarnas cellhalter och därför är det möjligt att göra kraftiga förbättringar. Speciellt pekade de på betydelsen av att ha bra mjölkutrustning.

Regine Koopman från FAL i Braunschweig, Tyskland redogjorde för en studie på mjölkgetter. Den visade de allvarliga effekter en infektion av mag- och tarmparasiter kan ha på både mjölkproduktion och mjölkens kvalitet. Getter är mycket mindre motståndskraftiga mot parasitangrepp än får.

I Medelhavsområdet hålls kött djuren normalt inomhus under vinter- och sommarsäsongerna på grund av brist på bete och detta förhållande överensstämmer inte helt med EU-regel 1804/1999. Andrea Martini och hans kollegor från Florens jämförde slutgödning av djur på bete med djur som stod inne under hela slutgödningsperioden. Det var inga hälsoproblem med de betesuppfödda djuren, det för djurslaget karaktäristiska uppträdandet var i allmänhet bättre än hos de djur som stod permanent inomhus och köttets struktur ansågs också bättre. Georgios Arsenos presenterade en analys av de faktorer som kommer att påverka utvecklingen av ekologiska system för får och getter i Grekland. De flesta flockarna är redan halvt extensiva och flockstorlekar och dagliga skötselrutiner varierar inom vida gränser. Han rekommenderar i dessa sammanhang skötselåtgärder som kan vara tillämpliga inom ekologisk drift.

Ryszard Kostuch och hans kollegor från Krakow beskrev den högre produktion som är möjlig att få i västra Karpaterna när kvigor får beta i form av rotationsbetning i stället för att beta på en enda gemensam fälla.

Problemområden inom hälsa och välfärd, fjäderfä

Fjäderfä är antagligen ett av de djurslag som är svårast att sköta ekologiskt med verkliga, olösta problem på många gårdar. Bas Rodenburg beskrev situationen för ekologisk slaktkycklingproduktion i Nederländerna. Ett försök på livsmedelskvalitet i form av gårdsstudier visade att antalet fall av Salmonella var lägre i ekologiska än i konventionella flockar. Antalet fall av Campylobakter var emellertid högre, kanske beroende på högre slaktålder eller därför att andra raser användes. De deltagande bönderna var angelägna om att ytterligare försök skulle fokusera på denna fråga omkring livsmedelskvalitet liksom på frågan om 100 % ekologiska foderstater. Det finns en oro beträffande tillgången på lämpliga proteinkällor när man tar hänsyn till de nödvändiga begränsningarna vid inblandning av ärtor, lupiner, m.fl. på grund av deras innehåll av anti-nutritionella faktorer.

I ett anförande av Monique Bestman vid LBI, diskuterade hon den högre dödligheten i frigående och ekologisk fjäderfäskötsel (orsakat av fjäderplockning och endoparasiter) och den speciellt i ekologisk fjäderfäskötsel högre nivån på dioxin i ägg. Hon tänkte sig att kycklingarna inte hade varit i stånd att utveckla ett tillräckligt immunförsvar på grund av det högst konstgjorda sätt som fjäderfä har uppfötts under de senare decennierna (djurhållning inomhus, ingen kontakt mellan höna och kyckling, ingen kontakt mellan den unga kycklingen och utomhusmiljön). Man borde överväga möjligheten att behandla med tarmflora på kycklingens första dag och föda upp unga kycklingar tillsammans med friska, äldre frigående hönor för att utveckla det allmänna immunsystemet.

Werner Zollitsch från Österrike skildrade svårigheterna att i ekologiska system möta moderna fjäderfärasers näringsbehov och drog slutsatsen att högvärpande hönor och unga kalkoner är de som mest troligt blir underutfodrade med essentiella aminosyror (AA). De möjliga lösningar som presenterades innefattade bruk av lämpligare fågelraser (t.ex. mera långsamt växande), optimalt bruk av hemmaodlade baljväxter, genom att finna passande inköpta tillsatser och nya utfodringsstrategier (t.ex. genom att sänka foderstatens energiinnehåll i förhållande till innehållet av AA).

Det har varit ett vanligt problem i system med frigående höns att lyckas uppmuntra hönsen att fullt ut utnyttja hela frigångsytan. Esther Zeltner från FiBL rapporterade att ju mindre flocken var desto större andel av hönsen kunde observeras utanför hönshuset. Höns kan också uppmuntras att picka på en större yta genom att man sprider ut spannmål längre bort från hönshuset och om man placerar olika konstruktioner (som ger skydd mot rovdjur) längre bort från hönshuset.

Hantering av djurhälsofrågor

Resultat från en djurhälsostudie i ekologiska mjölkbesättningar i Tyskland presenterades av Christoph Winkler. Bearbetning av data från 50 besättningar visade att medelavkastningen var 6 300 kg/ko, med en mastitfrekvens på 33 % och i medeltal en cellhalt på 267 000 för besättningarnas totala mjölk. Det var en antydning till en något högre mastitfrekvens och högre cellhalt hos kor i lösdrift men signifikant lägre frekvens av kalvningsförflamning än för uppbundna kor.

Britt Henriksen från Norge beskrev ett pilotprojekt för att utveckla ett ekologiskt rådgivningssystem med inriktning på att framför allt förbättra mjölkornas hälsa och välfärd. Tio gårdar ingick i projektet. Två utfodringsrådgivare och två veterinärer deltog vid fyra besök och fyra grupprådgivningsmöten för varje gård under projektiden varvid man använde sig av en checklista för att värdera djurens hälsa och välfärd.

Två projekt med deltagande forskning, syftande till förbättrad juverhälsa presenterades av Michael Walkenhorst vid FiBL. En signifikant minskning av cellhalter och antibiotikabehandlade mastiter uppnåddes som resultat av att man introducerade förbättrade sanitära åtgärder på besättningsnivå (t.ex. mjölkningrutiner, förbättrade stallar, avhorning och bättre samarbete mellan bonde och veterinär). Dessa resultat förs nu ut i ett nytt rådgivningsprojekt till 300 gårdar under tre års tid för att förbättra mjölk kvaliteten i Schweiz genom att reducera mastiter, cellhalter och användningen av antibiotika.

Edda Haas, också från FiBL, rapporterade om en enkätundersökning på 1 000 schweiziska gårdar för att bestämma användbarheten av ett ekologiskt avelsindex, Ecological Breeding Index (EBI), ett index som speciellt har utvecklats för att rangordna tjurar i förhållande till hur de passar in i ekologiskt jordbruk. De bönder som utfodrar mindre mängder koncentrat och med relativt lågt avkastande besättningar i allmänhet upplevde att EBI var användbart medan bönder med högt avkastande besättningar och relativt stora besättningar inte fann det användbart.

Certifiering av hälsa och välfärd

Sessionen som behandlade certifieringen återvände till frågan om insats- eller processbaserad produktion i jämförelse med produktions- eller produktbaserad certifiering. Djurvälfärd är en viktig produktion i jordbrukssystemen. Tina Leeb från Bristols universitet i England beskrev ett välfärdsvärderingssystem som är baserat på direkta djurobservationer och som görs på standardiserade dataprotokoll och med en databas för resultat och dokument med en tolkande/rapporterande möjlighet. Chris Atkinson från Skotska Ekologiska Producentföreningen redogjorde för hur detta system skulle kunna passa in i den ekologiska certifieringsproceduren som ett sätt att säkerställa bättre djurvälfärd, särskilt i sammanhang där det gäller att rapportera dålig hälsa på gårdarna och på de gårdar där det är en låg nivå på veterinärernas förebyggande hälsovårdsplanering.

Aleksandrs Jemeljanovs beskrev utvecklingen av ekologisk djurhållning och certifiering i Litauen, där han betonade den snabba expansionen sedan 2001 (550 registrerade jordbrukare på ungefär 25 000 ha registrerad åkermark år 2003).

Vid en undersökning på 21 ekologiska svingårdar i Tyskland fann man vid Kassels universitet en hög andel lever skadade av parasiter. Albert Sundrum hävdade därför att EU-reglerna (i ett insatsbaserat system) är otillräckliga för att garantera god välfärd och en god produkt. Han föreslog att ett produktbaserat certifieringssystem skulle utvecklas baserat på värderingar i Critical Control Points (t.ex. ett HACCP-system).

Posterutställning

Förutom plenarsessionerna presenterades sju postrar och de publiceras i mötessammanfattningen. Det var postrar om utvecklingen av ekologiskt jordbruk i Estland, ekologisk djurhållning i Polen

och ekologisk djurhållning i naturparker i Toscana, Italien. Andra postrar beskrev försöksprojekt på mjölkors hälsa och välfärd i England, icke-kemisk parasitkontroll, grovfoderintagets betydelse för tarmaktivitet hos grisar och reduktion av kväveförluster till omgivningen vid ekologisk svinproduktion.

David Younie
21 May 2004

Översättning till svenska
Simon Jonsson
1 juni 2004

Mer information

Alla föredrag kan laddas ner från SAFO:s hemsida (<http://www.safonetwork.org>) från och med december 2003. Du kan även kontakta Simon Jonsson, Institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap, SLU, för mer information.